

Pelastakaa Lapset

VAMMAISET LAPSET VASTAANOTTO- KESKUKSISSA

KOHTAAMINEN JA TUEN TARVE

Euroopan unionin
osarahoittama

Pelastakaa Lapset

Kirjoittajat: Viivi Kirvesoja, Tiina-Maria Levamo,
Maiju Remes, Jenny Starck, Eveliina Viitanen

Taitto: Tuomas Kärkkäinen

Kuvat: Istock

Pelastakaa Lapset ry. 2026

Tämä selvitys on julkaistu osana Lasten tuki
vastaanottotoiminnassa -hanketta. Hanke on
Euroopan unionin osarahoittama.

**Euroopan unionin
osarahoittama**

Sisällys

Käsitteet	4
Tiivistelmä	6
Johdanto	8
Kansainvälistä suojelua hakevien vammaisten lasten oikeudet	10
Lapsuus vastaanottokeskuksessa ja vammaisten lasten erityistarpeet	12
Arki vastaanottokeskuksissa lasten silmin	13
Vammaisen lapsen tarpeiden tunnistaminen ja siihen liittyvät haasteet	14
Tiedon saavutettavuuden merkitys	17
Vammaisen lapsen mahdollisuus osallistua järjestettyyn toimintaan.....	18
Lopuksi.....	20
Pelastakaa Lasten suositukset vammaisten lasten oikeuksien varmistamiseksi.....	22
Lähteet	25

Käsitteet

Lapsi: YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaisesti kaikki alle 18-vuotiaat henkilöt.

Pakkomuutto: Tilanne, jossa henkilö on joutunut muuttamaan toiseen maahan tai toiselle maantieteelliselle alueelle omasta tahdostaan riippumatta. Vainon ja väkivallan lisäksi esimerkiksi köyhyys, ympäristökatastrofit tai ilmastonmuutoksen pysyvät vaikutukset voivat ajaa ihmiset pakkomuuttoon.

Turvapaikanhakija: Henkilö, joka hakee kansainvälistä suojelua ja oleskeluoikeutta toisesta valtiosta.

Kansainvälinen suojelu: Suomessa kansainvälisellä suojelulla tarkoitetaan pakolaisasemaa tai toissijaista suojeluasemaa. Kansainvälistä suojelua saava saa oleskeluoikeuden Suomeen.

Pakolainen: Turvapaikan saanut henkilö, jolla on perustellusti aihetta pelätä joutuvansa entisessä asuinmaassaan vainotuksi alkuperän, uskonnon, kansallisuuden, tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään kuulumisen tai poliittisen mielipiteen vuoksi.

Toissijainen suojelu: Toissijaista suojelua voidaan tarjota henkilölle, jolle ei voida myöntää pakolaisasemaa, mutta jota uhkaa kotimaassaan esimerkiksi kuolemanrangaistus, kidutus tai muu epäinhimillinen kohtelu.

Tilapäinen suojelu: Tilapäistä suojelua voidaan tarjota Ukrainasta sotaa paenneille, ja se mahdollistaa nopean väliaikaisen suojelun tarjoamisen kyseiselle ihmisryhmälle.

Vastaanottokeskus: Vastaanottokeskus järjestää kansainvälistä suojelua hakevan ja tilapäistä suojelua saavan vastaanottopalvelut, kuten majoituksen ja terveydenhuollon. Vastaanottokeskus voi olla joko valtion, kunnan, järjestön tai yrityksen ylläpitämä. Vastaanotto-keskusten toiminnasta vastaa Maahanmuuttovirasto.

Vammaisuus: YK:n yleissopimuksen vammaisten henkilöiden oikeuksista mukaan ”vammaisiiin henkilöihin kuuluvat ne, joilla on sellainen pitkäaikainen ruumiillinen, henkinen, älyllinen tai aisteihin liittyvä vamma, joka vuorovaikutuksessa erilaisten esteiden kanssa voi estää heidän täysimääräisen ja tehokkaan osallistumisensa yhteiskuntaan yhdenvertaisesti muiden kanssa”.

Saavutettavuus: Saavutettavuus tarkoittaa sitä, että tieto, viestintä, palvelut ja digitaaliset sisällöt ovat ymmärrettäviä ja käytettävissä kaikille ihmisille heidän yksilöllisistä tarpeistaan riippumatta. Saavutettavuudessa korostuvat selkeä kieli, helppokäyttöiset palvelut sekä digitaaliset ratkaisut, jotka huomioivat esimerkiksi näön, kuulon, kognitiiviset haasteet ja erilaiset apuvälineet.

Esteettömyys: Tarkoittaa fyysisen ympäristön, tilojen ja toimintaympäristöjen suunnittelua ja toteuttamista siten, että ne ovat ihmisten käytettävissä yhdenvertaisesti. Esteettömässä toimintaympäristössä huomioidaan liikkumisen, aistien ja toimintakyvyn rajoitteet, jotta ympäristö on turvallinen, sujuva ja käytettävissä ilman erityisjärjestelyjä.

Kohtuulliset mukautukset: Yhdenvertaisuuslain mukaisilla kohtuullisilla mukautuksilla tarkoitetaan yksilöllisiä ja tarpeenmukaisia muutoksia ja järjestelyjä, joilla varmistetaan, että vammaisen henkilö voi yhdenvertaisesti muiden kanssa käyttää oikeuksiaan ja osallistua eri elämäalueille. Ne ovat toimenpiteitä, joita viranomaisen, koulutuksen järjestäjän, työnantajan tai palveluntarjoajan on tehtävä, elleivät ne aiheuta kohtuutonta rasitetta. Mukautuksilla turvataan vammaisen henkilön yhdenvertaisuutta yksittäisissä tilanteissa.

Kotoutuminen: Kotoutumisella tarkoitetaan lain mukaan maahanmuuttajan ja yhteiskunnan vuorovaikutteista kehitystä, jonka tavoitteena on antaa maahanmuuttajalle yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia tietoja ja taitoja samalla, kun tuetaan hänen mahdollisuuksiaan oman kielen ja kulttuurin ylläpitämiseen. Kotoutujan näkökulmasta kotoutuminen on eräänlaista oman paikan löytämistä uudessa kotimaassa.

Sanastossa käytetty lähteinä YK:n, Suomen Pakolaisavun, Kehitysvammaliiton ja Yhdenvertaisuusvaltuutetun materiaaleja.

Tiivistelmä

Vammaiset lapset ja nuoret ovat yksi maailman haavoittuvimmista ryhmistä, ja pakko-muutto lisää heidän haavoittuvaisuuttaan entisestään. Jos heidän tarpeensa jäävät tunnistamatta, he ovat vaarassa jäädä ilman heille kuuluvia oikeuksia, palveluita ja tukea. Kansainvälisesti noin 40 prosenttia pakkomuuton kokeneista on lapsia, ja WHO:n arvion mukaan noin 15 prosenttia väestöstä elää jonkinasteisen vamman kanssa. Suomesta puuttuu systemaattinen tilastotieto vastaanottokeskuksissa asuvista vammaisista lapsista, mikä vaikeuttaa tuen suunnittelua. Vammaisten lasten oikeuksien toteutuminen vastaanottokeskuksissa edellyttää, että heidän tarpeensa tunnistetaan varhain ja sisällytetään osaksi vastaanottotoiminnan rakenteita. Tämä ei ainoastaan vahvista vammaisten lasten hyvinvointia, vaan edistää kaikkien vastaanottokeskuksissa asuvien lasten yhdenvertaisia oikeuksia.

Vammaiset turvapaikanhakijalapset eivät muodostaa yhtenäistä ryhmää, vaan heidän haavoittuvuuttaan lisäävät esimerkiksi traumaattiset kokemukset, terveydenhuollon puutteet ja diagnoosien viivästyminen. Vastaanottokeskuksissa lasten arki rakentuu usein ahtaissa ja epävarmoissa olosuhteissa, jotka kuormittavat erityisesti perheitä, joissa on vammaisen lapsi. Perheiden kuormitus korostuu erityisesti yksinhuoltajaperheissä, joissa sisaruksille voi kasaantua kohtuutonta vastuuta.

Vammaisten lasten oikeuksia ohjaavat muun muassa YK:n lapsen oikeuksien sopimus ja YK:n vammaissopimus, jotka Suomi on ratifoinut. Näiden mukaan lapsella on oikeus yhdenvertaiseen kohteluun, turvalliseen elämään ja erityiseen tukeen. Käytännössä kuitenkin haasteita aiheuttavat esimerkiksi palveluihin pääsyn hitaus, esteellinen ympäristö, tulkkauspalveluiden puutteet sekä henkilöstön vaihtelevat valmiudet tukea vammaisperheitä. Vastaanottokeskusten työntekijät ovat nostaneet esiin tarpeen lisäkoulutukseen muun muassa traumaosaamisesta, vammaisuudesta ja arjen rutiinien tukemisesta. Myös yhteistyön sujuvuus hyvinvointialueiden, opetustoimen ja terveydenhuollon sekä vammaispalveluiden kanssa on keskeistä.

Vastaanottokeskuksissa lasten matalan kynnyksen toiminta ja psykososiaalinen tuki ovat keskeisiä hyvinvoinnin vahvistajia, mutta niiden saatavuus on rajallista ja usein ulkopuolisten toimijoiden, kuten järjestöjen varassa. Vammaisten lasten toimintaan mukaan saaminen voi olla haasteellista, mikä voi johtua puutteista tiedon saavutettavuudessa, stigmoista tai siitä, ettei toiminta ole riittävän esteetöntä tai heille sovellettua. Olisi tärkeää tunnistaa mahdolliset osallistumisen haasteet ja puuttua niihin, koska vammaisilla lapsilla on yhdenvertainen oikeus osallistua samoin kuin muillakin lapsilla.

Tässä selvityksessä esitetään suosituksia vastaanottokeskuksille, Maahanmuuttovirastolle, kunnille ja hyvinvointialueille sekä valtion päättäjille. Vastaanottokeskuksissa on varmistettava vammaisten lasten yhdenvertaiset oikeudet kehittämällä henkilöstön osaamista ja toimintarakenteita, tekemällä ympäristöstä saavutettava ja lapsiystävällinen sekä huolehtimalla lasten osallistumismahdollisuuksista. Maahanmuuttoviraston, kuntien ja hyvinvointialueiden tulee yhdessä taata riittävät resurssit esteettömyyteen, tulkkaukseen, vammaispalveluihin ja psykososiaaliseen tukeen sekä sijoittaa perheet palvelujen lähelle. Kuntien on varmistettava varhaiskasvatuksen saatavuus, tarjottava yksilöllisiä tukitoimia ja tehtävä yhteistyötä kolmannen sektorin kanssa. Lisäksi Maahanmuuttoviraston tulee tuottaa valtakunnallista tietoa vammaisten lasten tilanteesta ja turvata matalan kynnyksen toiminnan jatkuvuus. Päättäjien tulee varmistaa, että EU:n uuden muuttoliike- ja turvapaikkasopimuksen mukaiset lasten ja vammaisten erityistarpeet tunnistetaan ja huomioidaan koko vastaanottovaiheen ajan, myös nopeutetuissa menettelyissä.

Johdanto

Vammaiset lapset ja nuoret kuuluvat maailman haavoittuvimpiin ihmisryhmiin. Kun vammainen lapsi kokee pakkomuuton, hänen asemansa heikkenee edelleen. Mikäli tällainen moninkertaisesti haavoittuvassa asemassa oleva ihmisryhmä jää näkymättömäksi, heidän oikeutensa vaarantuvat merkittävästi, ja riskit jäädä avun ja tuen ulkopuolelle kasvavat. Kansainvälistä suojelua hakevat perheet, tai ilman huoltajaa maahan saapuneet nuoret, saapuvat Suomeen epävarmuuden keskellä ja usein erittäin stressaantuneina. Alkuvaiheessa vastaanottoprosessissa työntekijöiden voi olla vaikea havaita, mitä lapsi mahdollisesti oireilee. Vammaisten lasten on tärkeää saada tarvitsemansa tuki ja kokea itsensä samanarvoiseksi kuin muutkin lapset, mitä kuvailee Pelastakaa Lapset -järjestön Lasten tuki vastaanottotoiminnassa -hankkeessa haastateltu kokemusasiantuntija:

Sitä ei unohda helposti, kun joku kohtelee hyvin. Vapaaehtoiset kuljettivat meitä kaikkialle, esimerkiksi museoihin ja näyttelyihin. He kohtelivat hyvin niin vammaisia kuin muitakin. [--] He aina sanoivat, että meillä on samat oikeudet kuin kaikilla muillakin. [--] Kohdelkaa meitä kuin kaikkia muitakin, ettei kukaan tunne itseään ulkopuoliseksi.”

Lasten tuki vastaanottotoiminnassa -hankkeen haastatteluun osallistunut vanhempi

YK:n pakolaisjärjestö UNHCR:n tilastojen mukaan vuonna 2024 maailmassa oli 123,2 miljoonaa pakkomuuton kokenutta henkilöä, joista arviolta 40 prosenttia on lapsia. Koko maailman väestöstä noin 15 prosentilla arvioidaan WHO:n mukaan olevan jonkinasteinen vamma. (WHO, UNHCR, 2026.) Suomessa elää noin 7 300–11 000 vaikeasti vammaista maahanmuuttajaa. Eri tavoin toimintarajoitteisia maahanmuuttajia on lähes 55 000. Luvuista puuttuvat vammaiset paperittomat siirtolaiset, jotka ovat kaikkein heikoimmassa asemassa. (Vernerinet.net.) Suomesta ei ole saatavilla tilastotietoa vammaisten lasten määrästä tai heidän asiakkuksiensa keskimääräisestä kestosta vastaanottokeskuksissa.

Kuten muutkaan pakkomuuton kokeneet henkilöt, eivät myöskään vammaiset henkilöt turvapaikkaprosessissa ole yhtenäinen joukko ihmisiä. Eikä yksittäinen tekijä välttämättä määritä henkilön haavoittuvuutta tai psyykkistä selviytymiskykyä eri tilanteissa. Vammaisuuden lisäksi haavoittuvaisuutta lisääviä riskitekijöitä voivat olla esimerkiksi traumaattiset kokemukset lähtömaassa tai pakomatalla. Riittämätön terveydenhuolto tai heikot olosuhteet sairaanhoidon saamiseksi voivat osaltaan huonontaa terveydellistä tilannetta. Vammaiset pakkomuuton kokeneet henkilöt joutuvatkin usein kokemaan monia vakavia haasteita, jotka linkittyvät sekä vammaisuuteen että pakkomuuton tuomiin haasteisiin (USCRI, 2025).

Tämä Lasten tuki vastaanottotoiminnassa -hankkeen puitteissa toteutettu selvitys on koostettu osana vastaanottokeskusten ammattilaisille ja vapaaehtoisille suunnatun

verkkokoulutuskokonaisuuden tiedonkeruuta. Selvityksessä tarkastellaan vammaisten lasten tuen tarpeita ja niihin vastaamista vastaanottokeskuksissa. Selvityksen sisältö pohjautuu olemassa olevaan lapsiin, vammaisuuteen ja vastaanottokeskuksiin liittyvään aineistoon Suomesta ja kansainvälisesti, vastaanottokeskusten ammattilaisille valtakunnallisesti keväällä 2025 toteutettuun tarvekartoitukseen sekä hankkeessa toteutettuihin kokemusasiantuntijahaastatteluihin. Aluksi kuvaamme kansainvälistä suojelua hakevien vammaisten lasten oikeuksia ohjaavaa sääntelyä, minkä jälkeen syvennymme lasten ja erityisesti vammaisten lasten kokemuksiin ja tarpeisiin vastaanottokeskuksissa. Selvityksen lopussa on suosituksia vastaanottokeskusten ammattilaisille, viranhaltijoille ja päättäjille, kuinka varmistaa paremmin vammaisten lasten oikeudet vastaanottotoiminnassa.

Vuoden 2015 laajamittaisen maahantulotilanteen myötä Pelastakaa Lapset toi Suomeen kansainvälisen Lapsiystävällinen tila -toimintamallin ja alkoi kehittää sitä Suomessa erilaisissa kriisi- ja häiriötilanteissa sovellettavaksi psykososiaalisen tuen toimintamalliksi. Kehittämistyötä tehtiin vuosina 2015–2019 useissa eri vastaanottokeskuksissa asuvien lasten parissa. Työ on jatkunut jälleen vuodesta 2022 osana Ukrainasta paenneille lapsille tarjottua tukea ja vuodesta 2024 lähtien osana Euroopan unionin osarahoittamaa Lasten tuki vastaanottotoiminnassa -hanketta (AMIF, 2024–2027). Lapsiystävällisten tilojen lisäksi hankkeessa mallinnetaan Nuorisoystävällinen tila -toimintaa, jossa kohderyhmänä ovat erityisesti 13–17-vuotiaat ilman huoltajaa maahan tulleet nuoret. Hankkeessa keskeistä on psykososiaalisen tuen menetelmien kehittämisen lisäksi lasten ja nuorten osallisuuden toteutuminen sekä vammaisten lasten erityistarpeiden tunnistaminen ja huomioiminen. Tavoitteena on, että toiminnan malleja ja hankkeessa kehitettyä koulutusmateriaalia voidaan jatkossa käyttää osana vastaanottotoimintaa.

Kansainvälistä suojelua hakevien vammaisten lasten oikeudet

Vammainen lapsi on aina ensisijaisesti lapsi, jolle kuuluvat samat oikeudet kuin kaikille muillekin lapsille. Vammainen lapsi on kuitenkin niin ikänsä kuin vammansa takia erityisen haavoittuvassa asemassa, jolloin hänen oikeuksiensa toteutuminen vaatii erityistä huomiota. Seuraavaksi tarkastelemme kansainvälistä suojelua hakevien vammaisten lasten oikeuksia turvaavia ihmisoikeussopimuksia ja niiden velvoitteita.

Vammaisten lasten oikeuksien toteutumista ohjaavat useat kansainväliset sopimukset, kuten YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus (1989) ja YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista (2006, myöh. YK:n vammaissopimus).

YK:n vammaissopimuksessa taataan erityiset oikeudet myös vammaisille lapsille, koska heidän katsotaan olevan erityisen haavoittuvassa asemassa. Suomi on ratifoinut molemmat sopimukset ja ne ovat lainvoimaisia Suomessa. Sopimukset täydentävät toisiaan ja luovat yhdessä vahvan ihmisoikeusperustan vammaisten lasten oikeuksien toteutumiselle. (Finlex; Kehitysvammaisten tukiliitto.) Kansainvälisen lainsäädännön lisäksi Suomessa vammaisten lasten oikeuksia säätelee muun muassa vuoden 2025 alussa uudistettu vammaispalvelulaki.

YK:n lapsen oikeuksien sopimus on maailman ratifoiduin ihmisoikeussopimus, jonka Suomi ratifioi vuonna 1991. Vammaisten lasten oikeudet ulottuvat laajasti koko sopimukseen, mutta lisäksi heidät on erikseen huomioitu artiklassa 23, joka muun muassa takaa vammaiselle lapselle oikeuden täysipainoiseen ja ihmisarvoiseen elämään sekä erityiseen hoivaan ja tukeen (1989). Sopimuksen toimeenpanoa seuraa kansainvälinen YK:n lapsen oikeuksien komitea, joka valvoo valtioiden raportointia viiden vuoden välein ja antaa valtioille sopimuksen toimeenpanoon liittyen huomautuksia ja suosituksia.

Suomessa YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen sisältö ja periaatteet on huomioitu lainsäädännön tasolla melko hyvin, mutta toimeenpanossa on vielä esimerkiksi haavoittuvimpien lapsiryhmien kohdalla puutteita. Vuonna 2023 Suomi sai komitealta huomautuksen haavoittuvien lapsiryhmien, kuten vammaisten ja turvapaikanhakijalasten ihmisoikeusloukkauksista. Komitean huomautuksissa ja suosituksissa korostuvat muun muassa ennaltaehkäisyyn, peruspalveluiden saatavuuteen, mielenterveyspalveluihin sekä laajasti syrjinnän ja väkivallan vastaiseen työhön panostamisen kiireellisyys kaikkien lasten oikeuksien turvaamiseksi. (Pelastakaa Lapset 2026.)

YK:n vammaissopimus puolestaan on ensimmäinen vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva oikeudellisesti sitova kansainvälinen asiakirja. Vammaissopimuksella vahvistetaan muissa kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa taattuja oikeuksia ja luodaan valtioille velvollisuus edistää, suojella ja taata kaikille vammaisille henkilöille täysimääräisesti ja yhdenvertaisesti heidän ihmisoikeuksiensa ja perusvapauksiensa

toteutuminen. Suomi ratifioi vammaissopimuksen ja sen valinnaisen pöytäkirjan vuonna 2016. (Ihmisoikeuskeskus)

Myös Euroopan unioni on ratifioinut vammaissopimuksen vuonna 2010. YK:n vammaissopimuksen pohjalta vammaisten lasten oikeudet turvataan Euroopan unionin tasolla muun muassa EU:n perussopimuksissa ja useissa eri säädöksissä. Vahvaa ohjausta EU-maille tulee Euroopan komission keväällä 2021 julkaisemasta Vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevasta strategiasta (2021–2030).

Euroopan unionin neuvoston toukokuussa 2024 hyväksymä muuttoliike- ja turvapaikkasopimus (EU Pact on Migration and Asylum) muodostaa puolestaan uuden viitekehyksen, jossa myös muuttoliikkeessä olevien EU-maihin saapuvien vammaisten lasten huomioimiseen tulee uudenlaista säätelyä. Sopimuksen pyrkimyksenä on yhdenmukaistaa jäsenmaiden turvapaikkajärjestelmiä. Useissa sen asetuksissa mainitaan myös erityisen haavoittuvien ryhmien, kuten lasten ja vammaisten henkilöiden, erityistarpeiden kartoitus ja huomiointi. (Euroopan unionin neuvosto 2024.) Tämän selvityksen kirjoittamisvaiheessa Suomessa oltiin vasta laatimassa paktin kansallista toimeenpanosuunnitelmaa, joten nähtäväksi jää, miten hyvin erityistarpeiden huomioimisessa onnistutaan paktin käyttöönoton myötä.

Euroopan unionin turvapaikkavirasto (EUAA) tukee EU:n jäsenvaltioita kansainvälistä suojelua ja vastaanottoa koskevan EU-lainsäädännön soveltamisessa. Se myös seuraa lainsäädännön soveltamisen käytänteitä. EUAA julkaisi vuonna 2024 vammaisten henkilöiden huomiointia turvapaikka- ja vastaanottojärjestelmässä koskevan raportin, jonka mukaan useat EU-maat (ml. Suomi) määrittelevät haavoittuvuuden tai viittaavat vammaisuuteen kansainvälistä suojelua hakevien vastaanoton sääntelyssä. Käytännöt kuitenkin vaihtelevat EU-maissa merkittävästi, ja vammaisten henkilöiden tarpeet jäävät usein tunnistamatta. (EUAA 2024.)

Lapsuus vastaanottokeskuksessa ja vammaisten lasten erityistarpeet

Lapset elävät vastaanottokeskuksissa poikkeuksellisissa olosuhteissa, jotka jatkuvat usein ennalta määrittelemättömän ajan. Jokaisella on yksilöllinen taustansa ja tarinansa, joka vaikuttaa senhetkisen arjen sujuvuuteen. Vammaisia lapsia ja heidän perheitään koskettavat samat poikkeukselliset olot, joihin vammaisuus tuo omat lisätuen tarpeensa. Tässä luvussa tarkastellaan lasten elämää vastaanottokeskuksissa aiemman tutkimuksen pohjalta, minkä jälkeen syvennyttään vammaisten lasten erityistarpeisiin ja niiden toteuttamisen haasteisiin.

Arki vastaanottokeskuksissa lasten silmin

Turvaa hakevien lasten arjen perusta rakentuu ympäröivästä perheestä tai muista läheisistä, turvallisista aikuisista, mutta myös heidän omista kokemuksistaan ja niiden mahdollisesti aiheuttamasta oireilusta. Suomen UNICEFin, Pelastakaa Lasten ja Lapsi-asiavaltuutetun toimiston yhteistyönä tuottaman selvityksen mukaan turvaa hakevat lapset kokevat samoja ilon aiheita kuin kuka tahansa Suomessa asuva lapsi, mutta surun ja pelon kokemuksiin heijastuvat sota, yksinäisyys ja läheisten menettäminen (Weckström & Lastikka 2023). Kotimaassa ja matkalla Suomeen koetut pelon, epävarmuuden ja syrjinnän kokemukset jatkuvat Lähteenmäen (2013) mukaan vastaanottokeskuksessa.

Turvaa vastaanottokeskuksissa asuville lapsille tuovat läheiset ihmissuhteet yhteen tai useampaan perheenjäseneen tai ystävään, mutta lähisuhteissakin voi ilmetä pelkoa liittyen esimerkiksi itsemurhayrityksiin, vastaanottokeskuksessa asuvien välisiin riitoihin tai turvapaikkapäätöksiin. Nämä pelot voivat näyttäytyä lasten elämässä levottomuutena, masennuksena, painajaisina ja pelkotiloina. (Lähteenmäki 2013.) Myös Parviainen (2022) on havainnut vastaanottokeskuksessa asuvilla lapsilla kaverisuhdeongelmien, käytösongelmien ja tunneperäisten oireiden olevan yleisiä vastaanotto-prosessin alkuvaiheessa. Parviainen on tutkinut myös vanhemman ja lapsen mielen-terveyden välistä yhteyttä, ja esimerkiksi vanhemman traumaoireilu on yhteydessä lasten edellä mainittuihin oireiluihin.

Era tutkii (2025) lasten arkea vastaanottokeskuksissa etnografisin menetelmin. Vastaanottokeskus on välitila entisen ja tulevan välillä, jossa moni lapsi viettää vuosia, jopa koko varhaislapsuutensa. Pienten lasten arjen ymmärtäminen ja hahmottaminen edellyttää ympäristön materiaalisten ja diskursiivisten puitteiden tarkastelua: miten tilat mahdollistavat leikin, rauhan ja osallistumisen, ja miten keskeneräinen turvapaikkaprosessi muuttaa arjen rytmejä. Eran tutkimuksen mukaan esimerkiksi ruuanlaitto, lupa liikkua eri tiloissa ja tavaroiden saatavuus vaikuttavat suuresti lasten arkeen vastaanottokeskuksessa. Keittiö saattaa olla kaukana asuintilasta, jopa eri kerroksessa, minkä vuoksi vanhempi joutuu kuljettamaan sekä ruokatarvikkeita että pieniä lapsia mukanaan ruuanlaittopaikkaan. Pieni asuintila aiheuttaa perheille haasteita tavaroiden suhteen. Lapset tarvitsevat viihdykettä, mutta pienissä tiloissa tavaroiden määrää ja säilytystä on vaikea hallita. Rajoitukset liikkua eri kerroksissa ja osastoilla nostavat lähimpänä asuvien muiden perheiden merkitystä lasten arjessa. Erilaisiin yhteiskäytössä oleviin leikkivälineisiin liittyy usein sääntöjä, kuten vaatimus aikuisten valvonnasta tai pantiksi jätettävästä henkilökortista. Tämä johtaa siihen, että lapset eivät todellisuudessa saa lainatavaroita juuri käyttöönsä. (Era 2025) Nämä ovat kaikki asioita, joiden vaikutus korostuu, jos perheessä on vammaisen lapsi.

Vastaanottoprosessin varhaisessa vaiheessa järjestetyn lapsille suunnatun matkailan kynnyksen toiminnan ja psykososiaalisen tuen saatavuus vaikuttaa suoraan lasten

hyvinvointiin ja perheiden jaksamiseen. Lapsille suunnattu toiminta myös lisää lasten osallisuutta, johon onkin kiinnitetty erityisen paljon huomiota Lasten tuki vastaanotto-toiminnassa -hankkeen Lapsiystävällisissä tiloissa. Osallistavilla ja psykososiaalisen tuen menetelmillä vahvistetaan lasten voimavaroja ja keinoja selviytyä epävarmuuksien läpi. Parviaisen (2022) tutkimuksessa Lapsiystävällisten tilat ovat toimineet lapsille tällaisena psykososiaalisena tukena, ja samalla ne ovat helpottaneet myös vanhempien hoivavastuuta, vaikkakin vastaavaa toimintaa ja lapsille tarkoitettuja tiloja pitäisi olla tarjolla enemmän.

Vastaanottokeskuksissa asuvat lapset ja perheet hyötyisivät vakaista arjen rutineista, mutta moni vanhempi tarvitsisi niiden rakentamiseen enemmän tukea. Rutinien muodostaminen ja ylläpitäminen voi olla vastaanottokeskuksen tiloissa ja arjessa vaikeaa etenkin, jos vanhemmalla itsellään on traumaoireilua tai uupumusta. (Parviainen 2022.) Lasten tuki vastaanottotoiminnassa -hankkeessa vastaanottokeskusten työntekijöille tehdyssä tarvekartoituksessa nousi esiin työntekijöiden tarve lisäkoulutuksesta juuri psykososiaaliseen tukeen, traumaosaamiseen ja päivittäisten rutiinien tukemiseen liittyen.

Vammaisen lapsen tarpeiden tunnistaminen ja siihen liittyvät haasteet

Euroopan unionin turvapaikkaviraston (EUAA) mukaan vastaanotto- ja palvelujärjestelmät tarvitsevat selkeitä tunnistamisen ja ohjaamisen käytäntöjä, jotta vammaisuus ei jäisi näkymättömäksi vastaanottoprosessin rakenteissa (EUAA, 2024). Vammaisuudesta ei ole vastaanottokeskusten osalta saatavilla tilastotietoa. Ilman systemaattista, oikeusperustaista tiedonkeruuta lasten ja nuorten vammaisuudesta vastaanottotoiminnan suunnittelu, prosessit ja seuranta jäävät vajavaisiksi, mikä voi osaltaan johtaa siihen, etteivät saavutettavuus, tuen tarve ja oikea-aikainen tuki kohtaa (EUAA, 2024).

Vammaisuus käsitteenä kokoaa yhden sanan alle monia hyvin erilaisia vammoja ja tarpeita. Itse käsite ei vielä kerro yksittäisestä lapsesta tai nuoresta paljoakaan. Diagnoosit antavat suuntaa, mutta niiden sisällä on paljon vaihtelua, eikä kaikilla vammaisilla lapsilla ole maahan tullessa diagnoosia. Joskus tutkimukset ovat vielä kesken, joskus niitä ei ole aloitettu lainkaan, ja toisinaan vamma huomataan vasta myöhemmin. Diagnoosin saaminen Suomessa voi myös kestää, etenkin jos aiemmasta terveyshistoriasta ei ole saatavilla mitään dokumentaatiota. Vammoihin liittyvät diagnoosit ovat ennen kaikkea lääketieteellisiä ja hallinnollisia luokituksia. Ne eivät kerro siitä, millainen lapsi tai nuori on, miten hän toimii arjessa tai millaista tukea hän tarvitsee. (Kehitysvamma-liitto 2025.)

Sen lisäksi, että vammaisuus on käsitteenä laaja, tulee muistaa, että vamma ei aina näy ulospäin. Se voi näkyä selkeästi, tai osittain, tai olla näkymättä ollenkaan. Kuulovamma, puheen ja kommunikaation vaikeudet tai kehitysviiveet eivät välttämättä näy

ollenkaan ulospäin toisin kuin esimerkiksi liikuntavamma. Lapset, joilla on jokin vamma voivat olla keskenään hyvin erilaisia, minkä vuoksi vammaisten lasten ja nuorten arki vastaanottokeskuksissa vaatii huomiota ja mukautuksia, joilla vastataan vammaisen lapsen yksilöllisiin tarpeisiin. (Kehitysvammaliitto, 2025.)

Kun lapsi tai perhe tulee täysin uuteen ympäristöön, alussa tilanteen vakauttaminen on tärkeää. Suomessa erilaiset vammat ja niiden kautta esille tulevat tarpeet pyritään tunnistamaan vastaanottoprosessissa (Maahanmuuttovirasto, 2026). Vammaisten lasten ja nuorten huomioiminen ja tuen tarpeen tunnistaminen ovat hyvin tärkeitä asioita, jotta yhdenvertaisuus muiden lasten kanssa toteutuu. Vammaisille lapsille tehdään aina hoidon ja palveluntarpeen arvioinnit sekä tarvittavat jatkosuunnitelmat tuen tarpeisiin vastaavista palveluista. Jos erityisen tuen tarpeessa olevalla Suomeen muuttaneella henkilöllä ei vielä ole oleskelulupaa tai kuntapaikkaa Suomessa, ei määritetty oikeus hyvinvointialueen ja kunnan palveluihin, mukaan lukien vammaispalvelut, välttämättä toteudu. Lapsilla on oikeus vain välttämättömiin sosiaalipalveluihin, mutta terveyspalveluja annetaan samoin perustein kuin lapsille, joilla on kotikunta Suomessa. (Maahanmuuttovirasto 2026.)

Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) Vammaispalvelujen käsikirja korostaa, miten useiden riskitekijöiden nostaessa todennäköisyyttä heikompaan asemaan jäämisestä, on ensiarvoisen tärkeää, että turvapaikanhakija- ja pakolaistaustaisten henkilöiden kanssa työskentelevillä on riittävästi osaamista ja tietoa, joiden avulla he voivat parhaan kykynsä mukaan tunnistaa haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden tarpeita ja ohjata heitä tarvittavien palveluiden piiriin. Vammaispalvelujen käsikirjan mukaan: ”vammaisten maahanmuuttajien kotoutumista tukevat palvelut ja toimenpiteet edellyttävät yksilöllistä ja kokonaisvaltaista otetta, jossa huomioidaan henkilön toimintakyky, kulttuuritausta, kielitaito ja elämäntilanne”. (THL 2025.)

Vastaanottokeskusten ja hyvinvointialueiden vaihtelevat resurssit ja tilanteet vaikeuttavat osaltaan vastaanottoprosessissa olevien henkilöiden tuen tarpeen arviointia sekä avun ja tuen saamista. Haastattelemamme kokemusasiantuntija kuvasi vastaanottokeskuksessa asuvan vammaisen lapsen suurempaa tuen tarvetta seuraavasti:

”Yrittäkää antaa heille enemmän tukea, jotta he integroituisivat uuteen yhteiskuntaan, uusiin tapoihin, uuteen kieleen, uuteen kulttuuriin. He tarvitsevat enemmän tukea selvittääkseen sekä terveysongelmistaan että kaikesta uudesta, mikä odottaa uudessa maassa. Enemmän huolenpitoa.”

Lasten tuki vastaanottotoiminnassa -hankkeen haastatteluun osallistunut vanhempi

Euroopan unionin turvapaikkaviraston (EUAA, 2024) mukaan EU:n tasolla tarvitaan selkeämpiä ja yhdenmukaisempia käytäntöjä tuen tarpeiden tunnistamiseen ja tukeen. Rakenteelliset haasteet, kuten diagnoosien puute tai hitaus ja uudelleenarvioinnit sekä resurssien niukkuus, kaikki osaltaan viivästyttävät tuen käynnistymistä ja heikentävät perheiden voimavaroja ja keinoja. Vastaavasti resurssit ja vastaanottotoiminnan

kapasiteetti vaikuttavat esteettömien tilojen, kuljetusten, apuvälineiden ja tulkkaus-
sen saatavuuteen, ja kapasiteettivajeet ovat yleisiä. Erityisesti viittomakielen tulkkien
saatavuudessa on puutteita, jotka heijastuvat lasten oikeuksiin ja perheiden asioinnin
sujuvuuteen. (EUAA, 2024.)

Käytännössä haasteet voivat liittyä hyvin konkreettisesti esimerkiksi vastaanotto-
keskuksen sijaintiin. Jos jollain perheenjäsenellä on esimerkiksi liikuntavamma, palve-
luihin pääseminen voi syrjäisemmästä sijainnista johtuen olla resurssien puutteessa
mahdotonta, mikä vaikuttaa koko perheeseen. Tätä haastetta kuvaa haastattelemam-
me kokemusasiantuntija:

**Meidät sijoitettiin paikkaan, joka oli niin kaukana keskustasta, että taksi-
avustukset eivät riittäneet liikkumiseen. Niille, joilla on vammaisia lapsia,
asunto pitäisi aina löytyä mukavasta paikasta – paikasta, jossa on paremmat
palvelut kuin muualla. Se helpottaa sekä vanhempia että lasta.”**

Lasten tuki vastaanottotoiminnassa -hankkeen haastatteluun osallistunut vanhempi

Vammaisen lapsi perheessä aiheuttaa kuormitusta niin vanhemmille kuin sisaruksille.
Vammaislapsiperheissä sisaruksiin voi kohdistua erityisen paljon odotuksia auttami-
sesta etenkin, jos perheessä on vain yksi huoltaja. Lähteenmäen (2013) mukaan suku-
puoli- ja kulttuurisidonnaiset toimintatavat vaikuttavat erityisesti tyttöjen arkeen
vastaanottokeskuksissa. Liian raskaat velvoitteet kodin ja sisarusten hoidossa voivat
näkyä uupumuksena, stressinä ja fyysisinä kiputiloina sekä vaikeuttaa koulussa me-
nestymistä ja ystävyyssuhteiden muodostamista. Lähteenmäki kohtasi etnografisessa
tutkimuksessaan vammaista sisarustaan hoitavan 8-vuotiaan tytön, jolle 2-vuotiaan
sisaruksen jatkuva kanniskelu aiheutti selkä- ja niskakipuja, mikä oli huomattu niin
vastaanottokeskuksessa kuin koulussa. Perheen ja työntekijöiden erilaiset näkemykset
kotitöiden kohtuullisuudesta aiheuttivat lapselle ristiriitaisia tunteita ja varovaisuutta
kertoa tilanteesta. Perheen kanssa tekemisissä olleet työntekijät perustelivat tytön
suurta vastuuta puhtaasti kulttuurisilla syillä, eivätkä esimerkiksi äidin uupumuksella.

Lasten tuki vastaanottotoiminnassa -hankkeen puitteissa vastaanottokeskusten
ammattilaisille toteutetussa tarvekartoituksessa (2025) henkilökunta nosti esiin osaa-
misen tukemisen ja lisäkoulutuksen tarpeet, jotta vammaisten lasten erityistarpeet
voidaan huomioida riittävällä tasolla ja henkilöstöllä on valmiudet niihin vastaamiseksi.

Tarvekartoituksessa nostettiin esiin haasteet vammaisten lasten tuen saamisessa
esimerkiksi tilanteissa, joissa vammaisella henkilöllä ei ole aiempaa diagnoosia lähtö-
maasta, tai diagnoosista huolimatta, kun tutkimuksia on tehtävä Suomessa protokollan
mukaisesti uudelleen. Esille nostettiin myös haasteet alidiagnosointiin sekä hyvin-
vointialueiden palveluiden piiriin pääsemisen hitauteen liittyen. Osaltaan diagnoosien
puute, uudelleenarviointi ja -diagnosointi sekä palvelupolkujen hitaus voivat viiväs-
tyttää tuen käynnistymistä. Tämä voi osaltaan heikentää vammaisten lasten toiminta-
kykyä ja perheiden jaksamista.

Tarvekartoituksessa korostui myös yhteistyön merkitys eri tahojen kesken, kuten terveydenhuollon, opetustoimen ja vammaispalveluiden. Vammaispalveluiden saaminen on hyvinvointialueiden harkinnassa, kunnes henkilö saa oleskeluluvan, mutta työntekijät tunnistavat niiden suuren tarpeen ja riittämättömän toteutumisen. Tarvekartoituksesta nousi esiin myös esteettömyyden ja saavutettavuuden tukemisen merkitys vammaisille lapsille. Kuten aiemman tutkimuksen pohjalta on todettu, rakenteelliset ja ympäristön esteet, kuten rakennusten ja tilojen esteettömyys, sekä liikkumisen ja kommunikoinnin esteet tulivat esiin myös tarvekartoituksessa.

Maahanmuuttoviranomaiset ovat viime vuosina tilanneet Pelastakaa Lapset -järjestöltä koulutuksia lapsiin liittyvän tiedon ja osaamisen vahvistamiseksi vastaanotto- palveluiden piirissä työskentelevien ammattilaisten keskuudessa. Lasten tuki vastaanottotoiminnassa -hankkeessa kehitettävässä koulutuksessa onkin osio vammaisten lasten huomioimisesta vastaanottokeskuksissa.

Tiedon saavutettavuuden merkitys

YK:n vammaissopimuksessa on määritelty, että esteettömyys on ihmisoikeus. Esteettömyys merkitsee erilaisten vuorovaikutukseen, mutta myös tiedonsaannin saavutettavuuteen liittyviä asioita (Invalidiliitto.) Erilaisten vammojen kanssa elävillä lapsilla on eritasoisten rajoitteiden vuoksi erilaisia tuen tarpeita, ja mikäli näitä ei kyetä huomioimaan, ei yhdenvertaisuus lasten välillä toteudu.

Vammaisen lapsen ja nuoren voi olla vaikeampaa saada tarvitsemaansa tietoa samalla tavalla kuin terveen lapsen. YK:n vammaissopimuksen mukaan lapselle ja nuorelle annettavan tiedon tulee olla saavutettavassa muodossa. Vammaiset lapset tarvitsevat selkeää, saavutettavaa ja eri kommunikointitarpeisiin sovitettua tietoa. Tiedon antamisen tapoja voivat olla esimerkiksi lapselle soveltuva selkokieli, tulkkaus (mukaan lukien oman kielen viittomakieli) tai vaihtoehtoiset kommunikaatiokeinot (AAC), sekä symboleihin tai kuviin perustuva viestintä. (Finlex, 21. Artikla.) Tiedotuksen tukena voidaan käyttää myös vertaistukea, joka voi olla yksi tiedottamisen ja voimaannuttamisen väline. (THL, 2025.)

Saavutettava tieto on olennaista lapsen turvallisuuden tunteen, osallistumisen ja oikeuksien toteutumisen kannalta (Finlex 21. artikla). Saavutettava viestintä vähentää virheellisiä käsityksiä ja kuormitusta sekä lisää osallisuutta ja turvaa oikeuksia (THL 2023). Vastaanottokeskuksissa tulisi varmistaa, että vammaiset lapset ja nuoret saavat tarvitsemansa tiedon itselleen sopivalla ja ymmärrettävällä tavalla. Myös kaikille vammaisille lapsille kuuluu oikeus saada tietoa omista oikeuksistaan.

Kuten muutakin tietoa, myös itse vammaan liittyvää tietoa on tärkeää tarjota riittävästi lapselle ja hänen perheelleen. Joissakin perheissä tai lähtömaissa tietyt vammat tai sairaudet voivat olla tuntemattomia, vieraita tai niihin voi liittyä voimakasta stigmaa. Tämä voi johtaa siihen, että vammaisuutta jopa piilotellaan, jolloin vammaisen

tai pitkäaikaissairaan henkilön oikeus tarvitsemiinsa hoito- ja tukitoimenpiteisiin ei toteudu (Oikarinen & Pölkki, 2012).

Vammaisen lapsen mahdollisuus osallistua järjestettyyn toimintaan

Vammaisen lapsi tai nuori tarvitsee itselleen mielekästä toimintaa samalla tavoin kuin kuka tahansa lapsi. Vammaiset lapset saattavat kuitenkin jäädä kokonaan lapsille suunnatun toiminnan ulkopuolelle, vaikka heille toiminnasta voisi olla erityisen paljon hyötyä. Lapsia vastaanottokeskuksissa kohtaavilla toimijoilla, ammattilaisilla ja vapaaehtoisilla, ei aina ole lasten kanssa toimimiseen riittävää osaamista, ja vielä harvemmin erityistarpeisten lasten, kuten eri tavoin vammaisten lasten, kanssa toimimiseen.

Koulutukseen ja arjen rutiineihin ja rakenteisiin liittyen pääsy varhaiskasvatukseen, kouluun ja viriketoimintaan on suoraan yhteydessä lasten ja nuorten hyvinvointiin. Suomessa vastaanottokeskuksissa asuvilla lapsilla on oikeus perusopetukseen, mutta varhaiskasvatukseen pääseminen perustuu sen kunnan harkintaan, jonka alueella vastaanottokeskus on (Maahanmuuttovirasto, 2026). UNICEFin humanitaariseen työhön liittyvät säännölliset tilanneraportit korostavat koulutuksen jatkuvuutta ja turvallisia tiloja poikkeuksellisissa tilanteissa eläville lapsille merkityksellisinä seikkoina. Vammaisille lapsille tämä tarkoittaa myös yksilöllisiä tukitoimia koulupolulla ja vapaa-ajalla, jotta osallisuus toteutuisi myös käytännössä (UNICEF 2023).

Vaikka lasten tuen tarve tiedostetaan, on vastaanottokeskuksilla hyvin rajallisesti keinoja säännöllisen ohjatun toiminnan järjestämiseen lapsille. Vastaanottokeskuksissa työskentelevien ammattilaisten huomio keskittyy peruspalveluihin, joihin lapsille suunnattu toiminta ja psykososiaalinen tuki eivät välttämättä sisälly. Matalan kynnyksen toimintaa tarjotaan vastaanottokeskuksissa asuville lapsille yleensä vain satunnaisesti ja se voi jäädä ulkopuolisten toimijoiden, yleensä kolmannen sektorin varaan. Jos lapsia ei säännöllisesti kohdata, lasten mahdollinen erityinen tuen tarve jää herkästi huomaamatta. Tuen tarvetta ei myöskään välttämättä kohtaamisissa tunnisteta.

Eran (2025) aloittaessa etnografista tutkimustaan vastaanottokeskuksessa, hän huomasi, että lapset eivät näkyneet vastaanottokeskuksen tiloissa juuri millään tavalla. Lapsilta osallistavilla menetelmillä kerätyn tiedon perusteella tiedetään, että lapsille tuottavat iloa esimerkiksi erilaiset leikit ja eläimet (Weckström & Lastikka 2023). Eran tutkimuksen mukaan tilojen sisustaminen lapsiystävällisemmäksi värein, kuvin ja taideteoksien tekeminen niistä viihtyisämpiä lapsille. Tällä osoitetaan, että lapset saavat näkyä vastaanottokeskuksen tiloissa, mikä lisää kuuluvuuden ja näin ollen myös turvallisuuden tunnetta. Vammaisilla lapsilla, esimerkiksi autismin kirjolla olevilla tai kuulovammaisilla lapsilla visuaalisuuden merkitys korostuu, joten ympäristön lapsiystävällisyys on erityisen tärkeää.

Lasten tuki vastaanottotoiminnassa -hankkeessa on toteutettu toimintaa vastaanottokeskuksissa kirjoilla oleville lapsille ja nuorille kolmella eri paikkakunnalla Suomessa. Toimintaan on osallistunut kahden ensimmäisen hankevuoden aikana yli 300 lasta ja nuorta, joista arviolta vain muutama on ollut vammainen lapsi. Koska toimintaa toteutavilla ei ole välttämättä tietoa lasten vammaisuudesta, tämä arvio on tehty ohjaajien toiminnassa tekemien havaintojen, lapsen käyttäytymisessä huomattujen tuen tarpeiden tai vanhempien ja lapsen itsensä kertoman perusteella. Suurin osa toimintaan osallistuneiden lasten erityisen tuen tarpeista on liittynyt autismikirjon piirteisiin.

Toimintaan osallistuneiden vammaisten lasten ja nuorten vähäisen osallistumisen taustalla on todennäköisesti useita eri tekijöitä. Lapsille suunnatun toiminnan tarkoituksena on olla kaikille saavutettavaa ja syrjimätöntä. Toiminnan järjestäjän on tärkeää miettiä, saavatko vammaiset lapset, nuoret ja perheet tiedon vastaanottokeskuksessa järjestettävistä toiminnoista saavutettavalla tavalla sekä koetaanko toiminta sellaiseksi, johon he voivat osallistua. Jos osallistumiseen koetaan esteitä tai osallistumisen mahdollisuudesta ei tiedetä, olennaista olisi myös tunnistaa syyt näiden takana. Hankkeessa olemme aktiivisesti kehittäneet representaatiota mainonnassa, tilojen toimivuutta ja välineitä eri tavoin vammaisille lapsille sopiviksi. Olemme myös tiedostaneet mahdollisen stigman vammaisuuteen liittyen eri kulttuureissa ja rohkaisseet perheitä tuomaan eri tavoin vammaisia lapsia mukaan toimintaan.

Lopuksi

Kansainvälistä suojelua hakevien vammaisten lasten tilanne vastaanottokeskuksissa on monitahoinen, ja sitä määrittävät samanaikaisesti sekä pakkomuuttoon liittyvät riskit että vammaisuuteen liittyvät yksilölliset tarpeet. Vammaisuus jää helposti näkymättömäksi vastaanottoprosessin rakenteissa. Tunnistamista vaikeuttavat muun muassa puutteellinen ja hajanainen tieto lasten terveydentilasta, diagnoosien puuttuminen tai viivästyminen sekä henkilöstön vaihtelevat valmiudet huomioida vammaisuutta. Kun vammaisuutta ei tunnisteta ja huomioida riittävästi, lapsen oikeus yhdenvertaiseen kohteluun, saavutettavaan tietoon ja oikea-aikaiseen tukeen vaarantuu. Tämä voi heikentää sekä lasten toimintakykyä että perheiden hyvinvointia, erityisesti silloin, kun perheellä ei ole pääsyä hyvinvointialueen palveluihin tai tulkkaus ja liikkumisen tuet eivät vastaa arjen tarpeita. Koska monissa tapauksissa vammaisen lapsi voi saada vammaispalveluita vasta saatuaan oleskeluluvan, aika ilman riittäviä palveluita voi venyä todella pitkäksi.

Lasten arki vastaanottokeskuksissa rakentuu usein olosuhteissa, jotka eivät välttämättä tue lasten kehitystä tai vanhempien jaksamista. Mahdollinen tilojen ahtaute, hankala sijainti ja arjen rutiinien puute korostuvat erityisesti perheissä, joissa on vammaisen lapsi. Lapsille suunnattu matalan kynnyksen toiminta, leikin ja osallisuus-

den mahdollisuudet sekä psykososiaalinen tuki ovat tutkitusti keskeisiä hyvinvoinnin edistäjiä, mutta niiden saatavuus vaihtelee paljon. Vammaisten lasten osallistuminen matalan kynnyksen psykososiaalisen tuen toimintaan on vähäistä – mahdollisesti esimerkiksi tiedon saavutettavuuden puutteiden tai stigman vuoksi.

Lasten osallisuutta tulee arvioida ja vahvistaa, jotta vammaiset lapset eivät jää toiminnan tai palveluiden ulkopuolelle. Vastaanottokeskukset muodostuvat monille lapsille arjen paikoiksi, joissa odottaminen ja välitila voivat kestää vuosia. Näitä kokemuksia on mahdollista ja pitäisikin tuoda näkyväksi osallistavilla menetelmillä. Lasten ja nuorten pitää saada kokea osallisuutta ja kuuluvuutta vastaanottokeskuksessa. Tätä voidaan tukea tekemällä lapset ja nuoret näkyviksi tiloissa ja panostamalla siihen, että ne olisivat myös lapsille mahdollisimman viihtyisät. Esimerkiksi erilaiset yhteisölliset taideprojektit antavat lapsille osallisuuden kokemuksia. Representaation huomioiminen esimerkiksi kuvituksessa, julisteissa ja eri toimintojen mainoksissa on tärkeää kaikkien lasten kohdalla, ja vammaisille lapsille on tärkeää nähdä näissä myös itsensä näköisiä lapsia. Lapset nauttivat leikistä, väreistä ja eläimistä (ks. luku 3), joten näihin asioihin panostamalla tiloista saadaan vastaanottavaisemmat ja näin myös turvallisemmat lapset.

Vammaisen lapsi perheessä kuormittaa usein vanhempia ja mahdollisia sisarusia tavallista enemmän. On melko yleistä, että vastaanottokeskuksissa asuvissa perheissä on vain yksi huoltaja, jolloin kuormitus on entistäkin suurempi. On tärkeää tarjota vammaisen lapsen tai nuoren huoltajalle erityisen paljon tukea arjesta selviytymiseen. Tällä pystytään vaikuttamaan myös siihen, että vastuu kotitöistä tai sisarusten hoitamisesta ei käy liian suureksi perheen mahdollisille muille lapsille.

Vastaanottokeskusten osaamista ja rakenteita on välttämätöntä vahvistaa, jotta vammaisten lasten oikeudet toteutuvat yhdenvertaisesti. Henkilöstö on tuonut tarvekartoituksessa esiin toivovansa lisää koulutusta muun muassa vammaisuustematiikasta, psykososiaalisesta tuesta, traumaista ja päivittäisten rutiinien tukemisesta. Tärkeää on myös purkaa rakenteellisia esteitä. Esteettömät tilat, toimivat kuljetukset ja riittävä tulkkaus ovat keskeisiä edellytyksiä vammaisten lasten oikeuksien toteutumiselle.

Pelastakaa Lasten suositukset vammaisten lasten oikeuksien varmistamiseksi

Vammaisten lasten ja nuorten oikeuksien turvaaminen vastaanottokeskuksissa edellyttää samanaikaisesti rakenteellisia huomioita ja mukautuksia, saavutettavaa viestintää ja kommunikaatiota, tuen tarpeiden varhaista tunnistamista ja osallistavia arjen käytäntöjä. Kun näitä toimia valtavirtaistetaan osaksi vastaanottokeskusten arkea, voidaan samalla vahvistaa ei vain vammaisten, mutta myös laajemmin kaikkien lasten ja nuorten resilienssiä sekä edistää heidän yhdenvertaisia oikeuksiaan.

Vastaanottokeskuksissa tulee varmistaa vammaisten lasten oikeudet:

- Kannustamalla henkilöstöä kehittämään osaamistaan ja hakeutumaan lisäkoulutukseen, jotta voidaan riittävällä tasolla tunnistaa ja huomioida vammaisten lasten erityistarpeet ja ylläpitää henkilöstön valmiuksia vastata niihin ajantasaisesti.
- Kehittämällä henkilöstön valmiuksia huomioida vammaisuus vastaanotto-prosessin rakenteissa, koska tieto lasten terveydentilasta saattaa olla puutteellista ja hajanaista, diagnoosit voivat puuttua tai viivästyä ja henkilöstöllä voi olla vaihtelevia valmiuksia huomioida vammaisuuden tematiikkaa.
- Huolehtimalla, että vammaiset lapset, nuoret ja perheet saavat tietoa vastaanottokeskuksessa järjestettävistä toiminnoista saavutettavalla tavalla.
- Kartoittamalla, koetaanko vastaanottokeskuksen toiminta sellaiseksi, johon vammaiset lapset ja heidän perheensä voivat osallistua, ja kehittämällä toimintaa heille sopivammaksi.
- Sisustamalla tiloja lapsiystävällisemmäksi värein, kuvin ja taideteoksien, mikä lisää kaikkien lasten kuuluvuuden ja turvallisuuden tunnetta. Visuaalisuuden merkitys korostuu erityisesti vammaisilla, kuten autismin kirjolla olevilla tai kuulovammaisilla, lapsilla, joten ympäristön lapsiystävällisyyteen tulee kiinnittää huomiota.
- Arvioimalla ja vahvistamalla osallistumismahdollisuuksia, jotta vammaiset lapset eivät jää toiminnan tai palveluiden ulkopuolelle. Lapset elävät arkeaan vastaanottokeskuksissa odottaen ja ollen välitilassa jopa useita vuosia.

Kuntien ja hyvinvointialueiden tulee varmistaa vammaisten lasten oikeudet vastaanottokeskuksissa:

- Huolehtimalla, että vammaisilla lapsilla on mahdollisuus varhaiskasvatukseen vastaanottokeskuksen alueen kunnissa.
- Tarjoamalla vammaisille lapsille yksilöllisiä tukitoimia koulupolulla ja vapaa-ajalla, jotta heidän osallisuutensa ja oikeutensa toteutuvat yhdenvertaisesti.
- Tekemällä yhteistyötä matalan kynnyksen palveluja tarjoavien kolmannen sektorin toimijoiden kanssa tarjoten niille resursseja tukea vammaisia lapsia ja heidän perheitään.

Maahanmuuttoviraston tulee varmistaa vammaisten lasten oikeudet vastaanottokeskuksissa:

- Huolehtimalla, että valtakunnallista tilastotietoa vammaisten lasten määrästä tai heidän asiakkuuksiensa keskimääräisestä kestosta vastaanottokeskuksissa on saatavilla palvelujen haasteiden tunnistamiseksi ja kehittämiseksi valtakunnallisesti.
- Varmistamalla, ettei vastaanottokeskuksissa asuville lapsille ja lapsiperheille järjestettävä matalan kynnyksen toiminta toteudu satunnaisesti ja ole liikaa ulkopuolisten toimijoiden, kuten kolmannen sektorin, varassa.
- Kartoittamalla vammaispalvelujen ajantasaisen tuen tilannetta ja kehittämistarpeita sekä varmistamalla näiden saatavuus vammaisille lapsille jo vastaanottoaikana.
- Huomioimalla vammaisten lasten perheet niin, ettei heitä sijoiteta liian kauas heille kuuluvista palveluista, jotta esimerkiksi heille suunnatut tuet, kuten taksiavustukset, riittävät kattamaan palveluihin hakeutumisen.
- Kiinnittämällä huomiota ja lisäämällä resursseja vammaisille lapsille soveltuvaan matalan kynnyksen psykososiaalisen tuen toimintaan.

Valtakunnan päättäjien tulee varmistaa vammaisten lasten oikeudet vastaanottokeskuksissa:

- Sitoutumalla siihen, että Euroopan unionin neuvoston hyväksymän uuden muutto- ja turvapaikkasopimuksen (pakti) mukaisesti lasten ja perheiden erityiset vastaanottotarpeet, mukaan lukien vammaisuus ja siihen liittyvät tuen tarpeet kartoitetaan, tunnistetaan ja huomioidaan koko vastaanottovaiheen ajan (Council of the European Union, 2025).
- Huolehtimalla, että sopimuksen toimeenpanossa erityisen haavoittuvien ryhmien, kuten vammaisten lasten ja nuorten, oikeudet eivät jää nopeutettujen turvapaikkamenettelyjen varjoon.
- Huolehtimalla riittävästä resursseista ja vastaanottotoiminnan kapasiteetista, jotta rakenteelliset ja ympäristön esteet, kuten rakennusten ja tilojen esteettömyys, kuljetukset, apuvälineet ja tulkkaus ovat yhdenvertaisesti saavutettavissa kaikissa vastaanottokeskuksissa.

Lähteet

Beduschi-Ortiz, A. (2007). Reception of asylum seekers with disabilities in Europe. *Forced Migration Review*, 28, 14–15. Haettu osoitteesta: <https://www.fmreview.org/beduschiorti>.

Council of the European Union (2025). New Pact on Migration and Asylum. Brussels: Council of the EU.

Era, R. (23.9.2025) Turvaa hakevat lapset ja perheet. Puheenvuoro Pelastakaa Lasten valmiuden vapaaehtoisille. Vastaanottokeskus lapsuuksien paikkana -tutkimushanke. Verkkosivu: <https://projects.tuni.fi/receptioncentre/fi/front-page/>. [Viitattu 5.2.2026.]

Euroopan unionin neuvosto (2024). Neuvosto hyväksyi EU:n muuttoliike- ja turvapaikkasopimuksen. Lehdistötiedote. 14. toukokuuta 2024. www.consilium.europa.eu/fi/press/press-releases/2024/05/14/the-council-adopts-the-eu-s-pact-on-migration-and-asylum/ [Viitattu 9.2.2026.]

European Union Agency for Asylum (EUAA) (2024). Persons with Disabilities in Asylum and Reception Systems. Situational Analysis. January 2024. Luxembourg: EUAA. Haettu osoitteesta: https://www.euaa.europa.eu/sites/default/files/publications/2024-01/2024_persons_with_disabilities_asylum_reception_en_0.pdf.

Finlex: Vammaisten henkilöiden yleissopimus. Haettu osoitteesta: https://www.finlex.fi/fi/valtiosopimukset/sopimussarja/2016/27#OT4_OT20. Artikla 21.

Ihmisoikeuskeskus. YK:n vammaisyleissopimus. <https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/vammaisten-henkiloiden-oikeudet/yk-n-vammaisyleissopimus/> [Viitattu 9.2.2026.]

Kauko, M. (2025). Storycrafting refugee children's lives: Presenting Ali and the long journey. In *Nordic Journal of Migration Research*, 15(2), 45–60. Haettu osoitteesta: <https://researchportal.tuni.fi/fi/publications/storycrafting-refugee-childrens-lives-presenting-ali-and-the-long>.

Kehitysvammaisten tukiliitto. Vammaisen lapsen oikeudet. Haettu osoitteesta: <https://www.tukiliitto.fi/tuki-ja-neuvot/perus-ja-ihmisoikeudet/vammaisen-lapsen-oikeudet/>. [Viitattu 6.2.2026.]

Kehitysvammaliitto (2025). Vammaisten lasten kohtaaminen Lapsiystävällisissä tiloissa. Koulutusosio. Lapsiystävällinen tila- toiminnan verkkokoulutus, Pelastakaa Lapset.

Kehitysvammaliitto & Vammaisten maahanmuuttajien tukikeskus Hilma (2025). Materiaalit vammaisten maahanmuuttajien tukemisesta. Helsinki: Kehitysvammaliitto.

Lähteenmäki, M. (2013). Lapsi turvapaikanhakijana: Etnografisia näkökulmia vastaanottokeskuksen ja koulun arjesta. Väitöskirja. Helsingin yliopisto. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/37921>

Maahanmuuttovirasto (2026). Asiantuntijakommentteja, Lapsen tuki vastaanottotoiminnassa -hanke, Pelastakaa Lapset.

Myllylä, M., Pantti, M., & Kivijärvi, A. (2025). Participation paradox: Asylum seekers' everyday participation in Finland. *Nordic Journal of Migration Research*, 15(3), 123–140. Retrieved from <https://journal-njmr.org/articles/686/files/6745bf24853a9.pdf>

Parviainen, H. (2022). Mental health of asylum-seeking and immigrant background children – Psychosocial development in relational and spatial contexts. Haettu osoitteesta: <https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/173950/Annales%20D%201682%20Parviainen%20DISS.pdf?sequence=1>

Pelastakaa Lapset ry. (2019–2025). Lapsiystävällinen tila -opas ja hankemateriaalit. Helsinki: Pelastakaa Lapset ry.

Pelastakaa Lapset (2026). Lapsen oikeuksien sopimus. www.pelastakaalapset.fi/tyomme/tietoa-meista/lapsen-oikeudet/lapsen-oikeuksien-sopimus/ [Viitattu 9.2.2026.]

Save the Children International (2021). Disability Inclusion Policy – Lifting Barriers, Realizing Equality. London: Save the Children. (pp. 4–10, 18–22). Retrieved from <https://resourcecentre.savethechildren.net/pdf/Save-the-Childrens-Disability-Inclusion-Policy-2021.pdf>.

THL (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos) (2023). Rakenna luottamusta saavutettavalla viestinnällä. Haettu osoitteesta: <https://blogi.thl.fi/rakenna-luottamusta-saavutettavalla-viestinnalla/>. [Viitattu 6.2.2026.]

THL (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos) (2025). Vammainen maahanmuuttaja. Haettu osoitteesta: <http://www.thl.fi/julkaisut/kasikirjat/vammaispalvelujen-kasikirja/vammaisuus-yhteiskunnassa/vammainen-maahanmuuttaja>. [Viitattu 6.2.2026.]

THL (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos) (2025). Vammaisen lapsen oikeudet. Haettu osoitteesta: <https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/vammaispalvelujen-kasikirja/vammaisuus-yh->

teiskunnassa/vammaisen-lapsen-oikeudet [Viitattu 5.2.2026.]

UNHCR (2025). Persons with disabilities. Haettu osoitteesta: <https://www.unhcr.org/what-we-do/protect-human-rights/safeguarding-individuals/persons-disabilities> [Viitattu 5.2.2026.]

UNICEF (2025). Refugee and Migrant Response in Europe – Situation Reports. UNICEF Europe and Central Asia. (pp. 2–6). Haettu osoitteesta: <https://www.unicef.org/appeals/refugee-migrant-response-europe/situation-reports>.

USCRI - The U.S. Committee for Refugees and Immigrants (2025). The Double minority challenge faced by immigrants and refugees. Haettu osoitteesta: <https://refugees.org/the-double-minority-challenge-faced-by-immigrants-and-refugees-with-disabilities> [Viitattu 5.2.2026.]

Vernerinet. Vammaiset maahanmuuttajat. Haettu osoitteesta: <https://verneri.net/yleis/vammaiset-maahanmuuttajat>. [Viitattu 6.2.2026.]

Weckström, E. & Lastikka, A. (2023). Pienet lapset kertovat – Suomesta turvaa hakevien lasten näkemyksiä hyvästä elämästä. Haettu osoitteesta: https://media.unicef.fi/pub/Sivusto_v3/Liitetiedostot/2023-06-12-pienet-lapset-kertovat-selvitys.pdf.

WHO (2026). Refugee and migrant mental health. Haettu osoitteesta: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/refugee-and-migrant-mental-health>. [Viitattu 5.2.2026.]

Yhdistyneet kansakunnat (1989). Lapsen oikeuksien yleissopimus. Saatavilla: [Lapsen oikeuksien sopimus - Lapsenoikeudet.fi](https://lapsen-oikeuksien-sopimus-lapsenoikeudet.fi) [Viitattu 9.2.2026.]

Pelastakaa Lapset

Pelastakaa Lapset on maailman johtava sitoutumaton lapsijärjestö, joka saa aikaan välittömiä ja pysyviä muutoksia lasten elämässä. Yhdessä turvaamme jokaisen lapsen oikeuden elämään, suojeluun, oppimiseen ja osallisuuteen Suomessa ja maailmalla.

Koska lasten tulevaisuus alkaa nyt.

pelastakaalapset.fi

**Euroopan unionin
osarahoittama**